

Renata Mieñkowska-Norkiene

Konflikty w rządzeniu ponadnarodowym – studium przypadku Unii Europejskiej

SŁOWA KLUCZOWE:

konflikty polityczne, rządzenie ponadnarodowe, koło konfliktu Moore'a, europeizacja, wielopoziomowy system polityczny Unii Europejskiej

Wprowadzenie

Ralf Dahrendorf, jeden z najbardziej znanych analityków konfliktów społecznych, zwrócił niegdyś uwagę, iż życie społeczne naszpikowane jest sytuacjami konfliktogennymi, w ramach których pojawiają się liczne zderzenia podejść, sytuacje przymusu jednych wobec innych, zmiany i dezintegracje¹.

Rok 2011, naznaczony kryzysem gospodarczym strefy Euro i całej Unii Europejskiej, okazał się być rokiem wielu konfliktów związanych z kryzysem Unii, ale też rokiem usilnych prób przewyciężenia unijnych konfliktów z wykorzystaniem zapomnianej już nieco zasady solidarności. Problemy, z jakimi Unia zderzyła się w świetle kryzysu, skłaniają do nieco głębszego zastanowienia się nad kwestią zarządzania konfliktami w systemie politycznym Unii Europejskiej i nad oceną dotychczasowych strategii Unii Europejskiej w tym zakresie. Aby jednak tego dokonać, należałoby dokonać zarówno pewnej typologii konfliktów, z jakimi zderza się Unia Europejska, jak i kategoryzacji sposobów zarządzania tymi konfliktami. Wbrew pozorom nie jest to do łatwe zadanie, bowiem, z racji na znacznie

¹ Zob. R. Dahrendorf, *Teoria konfliktu w społeczeństwie przemysłowym*, [w:] W. Derczyński, A. Jasińska-Kania, J. Szacki, *Elementy teorii socjologicznych*, Warszawa 1975, s. 433.

bardziej skomplikowaną strukturę niż w przypadku klasycznych systemów politycznych państw członkowskich, nie można zastosować do badania konfliktów w Unii Europejskiej metod typowych dla klasycznych systemów politycznych². Nie można do badania konfliktów w Unii zastosować także metodologii zwykle stosowanej przez badaczy konfliktów w stosunkach międzynarodowych, bowiem Unia nie może być już traktowana ani jako organizacja międzynarodowa ani jako zbiór państw realizujących indywidualne relacje międzynarodowe z innymi krajami. W szczególności po utworzeniu Europejskiej Służby Działań Zewnętrznych nie ma właściwie wątpliwości co do tego, że państwa członkowskie nie są już odrębnymi aktorami na scenie międzynarodowej, niezależnymi od Unii, a Unia nie jest już tylko ich zbiorem bez prawa do odrębnego stanowiska. A zatem Unia w artykule będzie traktowana jako wielopoziomowy, złożony system polityczny posiadający wiele cech odrębnych od klasycznego Eastonowskiego, Almondowskiego czy Parsonsowskiego³ ujęcia systemu politycznego. W ramach systemu UE konflikty mają zarówno charakter wewnętrzny, jak i zewnętrzny, a także dotyczą różnych poziomów systemu. Jednocześnie Unia Europejska jest w artykule traktowana jak przykład systemu opartego na rządzeniu ponadnarodowym, w którym następują procesy noszące pewne cechy globalizacji, jednak nie do końca z nimi tożsame. W rządzeniu ponadnarodowym występuje tak duża różnorodność podmiotów i sieci powiązań między nimi, ciągle zmieniających się w czasie, że trudno o jednoznaczne diagnozowanie interesów poszczególnych podmiotów przez inne podmioty z nimi powiązane czy od nich zależne, a co za tym idzie, łatwo o konflikty z tego wynikające⁴. W Unii Europejskiej, jako wariancie rządzenia ponadnarodowego, obok klasycznych procesów globalizacji, opartych na ponadnarodowej współpracy ekonomicznej i komunikacji, występują także procesy określane mianem europeizacji, czyli wpływu procesów integracji europejskiej na państwa narodowe oraz regiony, a *de facto* także na różne inne podmioty,

² Por.: E. Ponczek, *Etiologia konfliktów politycznych – możliwości i ograniczenia eksplanacyjne*, [w:] A. Kasińska-Metryka, R. Miernik (red.), *My i oni Rola, miejsce i znaczenie konfliktów w polityce*, s. 86–91.

³ Por.: S. Wróbel, *Dynamika systemu politycznego w ujęciu Talcotta Parsonsa. Proces i zmiana polityczna*, „Studia Polityczne” 1993, nr 1–2.

⁴ Por.: A. Rothert, *Wielopoziomowość władzy w sieci*, [w:] S. Sulowski (red.), *Polityka na szczeblu samorządu terytorialnego*, „Studia Politologiczne” 2011, Vol. 20, s. 90–93, por.: A. Chodubski, *Cywilizacyjna interpretacja konfliktów społeczno-politycznych*, [w:] A. Wojtas, M. Strzelecki, *Konflikty społeczno-polityczne w III Rzeczypospolitej*, Warszawa 2001, s. 12–20.

na przykład firmy prywatne czy obywatele państw Unii Europejskiej⁵. Europeizacja w artykule będzie jednak jedynie jednym z aspektów wielopoziomowego rządzenia w Unii Europejskiej, w ramach którego mogą pojawiać się konflikty, nie zaś przedmiotem artykułu.

Aby rzetelnie dokonać badania konfliktów występujących w Unii Europejskiej, jako systemie opartym na rządzeniu ponadnarodowym, należy wyraźnie określić, co w przypadku poniższej analizy jest rozumiane jako „konflikt polityczny” w takim systemie. Otóż konflikt polityczny występuje wówczas, kiedy w ramach jakiegoś aspektu życia politycznego określonego systemu dochodzi do sytuacji, w której pojawiają się przeciwstawne sobie, często wykluczające się tendencje. Takie sprzeczne tendencje są charakterystyczne dla polityki od zarania dziejów ludzkości. Istnieją nawet teorie określające konflikt jako najważniejszy instrument politycznego zarządzania⁶. Najczęściej z przeciwstawnymi tendencjami mamy do czynienia wówczas, kiedy występuje ograniczona ilość danego zasobu, z którego chce skorzystać kilka stron konfliktu. W przypadku konfliktów politycznych takim zasobem najczęściej jest władza i wpływ na decyzje polityczne. Ponieważ w kontekście rządzenia ponadnarodowego ośrodków władzy może być wiele a samo określenie, co jest władzą i wpływem na decyzje polityczne rzeczywiście jest, a co nie jest (i jacy aktorzy na globalnej scenie rządzenia mają taki wpływ) jest trudne, tym większym wyzwaniem jest analiza konfliktów w sferze takiego rządzenia.

Z punktu widzenia autorki niniejszego artykułu, choć dość odważnym, ale skutecznym sposobem jak najbardziej szerokiego i rzetelnego ujęcia spektrum konfliktów w Unii Europejskiej i przedstawienia efektywności zarządzania nimi przez Unię jest sięgnięcie do metodologii psychologii społecznej i wykorzystanie w tym celu narzędzia, jakim jest tzw. koło konfliktu Moore'a⁷. Pomimo iż w naukach politycznych badania konfliktów mają długą tradycję, wiązały się one jak dotąd głównie z idiograficznym ujęciem konfliktów, jako sytuacji, w ramach których pokój może zostać zastąpiony wojną. Tymczasem interdyscyplinarne

⁵ Por.: S. Sulowski, *Państwo narodowe w procesie integracji europejskiej*, [w:] K.A. Wojtaszczyk (red.), *Wstęp. Integracja europejska*, Warszawa 2006, s. 74, także: S.S. Andersen, K.A. Eliassen, *Making Policy in Europe: The Europeanization of National Policy-Making*, London, Thousand Oaks, New Delhi 2001, s. 32–55.

⁶ Por.: S.P. Robbins, *Zasady zachowania w organizacji*, Poznań 2001, s. 178–181, por. także: A.K. Koźmiński, W. Piotrowski (red.), *Zarządzanie. Teoria i praktyka*, Warszawa 2002, s. 672–673, 715–717.

⁷ Zob.: Ch. Moore, *The Mediation Process: Practical Strategies for Resolving Conflict*, San Francisco 1996, s. 132–140.

podjęcie nomologiczne, czerpiące z teorii zarządzania wydaje się w większym stopniu tłumaczyć znacznie bardziej złożone aspekty występowania konfliktów niż tylko te pokojowo-wojenne⁸. Zanim jednak dokonana zostanie analiza konfliktów w Unii Europejskiej z wykorzystaniem koła konfliktu, należałoby sformułować tezę niniejszych rozważań. Zawiera się ona w twierdzeniu, iż Unia Europejska, jako wielopoziomowy system polityczny, oparty na rządzeniu ponadnarodowym, efektywnie zarządza zarówno swoimi konfliktami wewnętrznymi, jak i konfliktami, w których jest zaangażowana jako strona lub jako mediator przede wszystkim z racji na fakt, iż w ramach systemu UE we właściwy sposób są diagnozowane przyczyny konfliktów, a demokracja deliberatywna umożliwia odpowiednie zarządzanie różnymi rodzajami konfliktów. W mniejszym stopniu Unia Europejska radzi sobie z reagowaniem kryzysowym, wymagającym szybkiego i elastycznego reagowania na konflikty wewnętrzne oraz pojawiające się poza granicami Unii. Z punktu widzenia powyższej tezy, koło konfliktu Moore'a jest narzędziem niemal doskonałym, ponieważ umożliwia diagnozę przyczyn konfliktów (etiologiczne podejście do zarządzania konfliktami), a nie tylko ich przebiegu i konsekwencji.

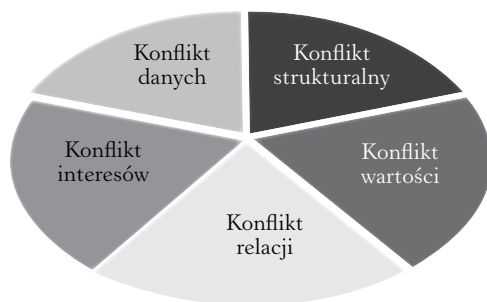
Przyczyny konfliktów w świetle teorii Christophera Moore'a

Koło konfliktu to teoria stworzona przez wybitnego badacza konfliktów społecznych oraz znanego mediatora, Christophera Moore'a. Zakłada ono, iż wszystkie konflikty, jakie występują w przestrzeni stosunków międzyludzkich można podzielić na pięć kategorii ściśle związanych z przyczynami tychże konfliktów. Te kategorie to: 1. konflikty relacji, 2. konflikty wartości, 3. konflikty danych, 4. konflikty strukturalne, 5. konflikty interesów.

Każda z powyższych kategorii konfliktów odnosi się do różnego typu przyczyn, jakie wpływają na pojawienie się danego typu konfliktu. Konflikt relacji pojawia się w sytuacji, w której strony są wobec siebie nieprzyjaźnie nastawione nie z racji na działania, które mogły wzbudzić ich wzajemny sprzeciw wobec siebie, ale ze względu na przynależność do grupy znienawidzonej lub akceptowanej, wobec której relacje są trudne i nacechowane uprzedzeniami. Konflikt relacji charakteryzuje się silnymi negatywnymi emocjami, błędną percepcją różnych działań drugiej strony (najczęściej

⁸ Por.: J. Kukułka, *Politologiczne podejście do pokoju*, [w:] J. Kukułka, *Pokój w teorii i praktyce stosunków międzynarodowych*, Warszawa 1991, s. 9–22.

Poniższy rysunek przedstawia koło konfliktu Christophera Moore'a

postrzeganiem ich jako negatywne), a także niechęcią do komunikowania się z drugą stroną. Przykładem mogą tu być relacje palestyńsko-izraelskie, w ramach których, nawet, jeśli niektórzy członkowie obu grup nie doświadczyli bezpośrednio wrogości ze strony przedstawicieli drugiej z grup, i tak są wobec nich nieprzyjacielsko nastawieni⁹. Konflikt wartości to typ konfliktu, który powstaje w związku z faktem podzielenia różnych, często wykluczających się wartości, a także w związku z różnicami w postrzeganiu przez stronę „ja” lub „my” w kategoriach jednostki (grupy) o określonym systemie wartości. Krystyna Skarżyńska pisze o konflikcie wartości jako szczególnie znaczącym w życiu politycznym, bowiem to wartości najczęściej uzasadniają ludzkie działania bohaterskie, ale także to wartości niejednokrotnie posuwają ludzi do wojen, zachowań okrutnych, zemsty¹⁰. Ludzie są nawet skłonni wybaczyć niejedną niecny czyn popełniony w imię obrony wartości, czego przykładem jest choćby ustanowienie odrębnej kategorii zbrodni tzw. „w afekcie”, która wiąże się z silnymi emocjami, a te z obroną pewnych wartości. W sytuacji konfliktu wartości ludzie najczęściej nie wykazują elastyczności w podejściu do wartości innych i podkreślają nadrzędność swoich wartości wynikających z tradycji, religii, ideologii. Klasycznym przykładem tego typu konfliktu jest walka o umożliwienie Muzułmanom-imigrantom w Europie Zachodniej swobody manifestowania swojej religii i wartości w państwach europejskich (np. przez noszenie burek, akceptację określonego podejścia wobec kobiet itp.). Konflikt danych oparty jest na założeniach, które są sprzeczne, ponieważ bazują na sprzecznych danych stron konfliktu. Dane dotyczące tej samej kwestii mogą wywołać, a nawet eskalować konflikt,

⁹ Por.: J. Gelvin, *Konflikt izraelsko-palestyński*, Kraków 2009.

¹⁰ Por.: K. Skarżyńska, *Człowiek a polityka. Zarys psychologii politycznej*, Warszawa 2005, s. 251–253.

ponieważ strony mogły je w różny sposób zebrać, różnie interpretować, a nawet w różny sposób zrozumieć i wyciągnąć błędne wnioski. Dość wyraźnym przykładem konfliktu danych jest konflikt między osobami popierającymi działania zapobiegające globalnemu ociepleniu (np. emitowanie CO₂ itp.), a osobami wątpiącymi w to, czy ludzka działalność przyczynia się do zwiększania się globalnego ocieplenia, a tym samym do jego zahamowania lub zmniejszenia się. Bazując na podobnych danych różne jednostki i grupy wyciągają różne wnioski, niejednokrotnie prowadzące do konfliktów o dość dramatycznym przebiegu, jak ten dwóch profesorów, między którymi doszło do ostrej wymiany zdań w związku z ich różnym podejściem do kwestii energii jądrowej, opartym na różnej interpretacji tych samych danych¹¹.

Trzy powyższe kategorie konfliktów dotyczą sporów, którymi stosunkowo trudno zarządzać tymczasem dwie pozostałe kategorie, czyli konflikty strukturalne i konflikty interesów łatwiej rozwiązać. Konflikt strukturalny dotyczy sytuacji, w której nawet osoby czy grupy zupełnie się nie znające mogą pozostawać w sytuacji konfliktu, ponieważ zostały w nią niejako „wrzucone” w ramach pewnej struktury. Typowym przykładem są tu osoby ubiegające się o jedno stanowisko pracy. Pomimo iż strony konfliktu nie znają się, pozostają w konflikcie, bowiem pełny dostęp do ograniczonych zasobów (jedno stanowisko pracy) może mieć tylko jedna z nich. Konflikt strukturalny dotyczy często relacji przełożonych i podwładnych czy sytuacji, gdzie występuje nierówny rozkład sił i wpływów. Konflikt interesów dotyczy natomiast konkretnych oczekiwań stron konfliktu wobec siebie nawzajem¹², przy czym wyróżnia się tu trzy najważniejsze rodzaje interesów, mianowicie: rzeczowe, proceduralne i psychologiczne. Te pierwsze dotyczą ilości lub wielkości przedmiotu sporu, te drugie sposobu, w jaki osiąga się rozwiązanie albo do niego nie dochodzi, natomiast psychologiczne interesy dotyczą szacunku, jaki strony wyrażały wobec siebie podczas prób rozwiązania sporów.

Wielość podmiotów rządzenia w Unii Europejskiej powoduje, iż występują w jego ramach wszystkie rodzaje konfliktów, a zatem zarówno te, którymi łatwiej zarządzać, czyli strukturalne i interesów, jak również te, które należałoby przetransformować na konflikty interesów lub strukturalne (czyli konflikty relacji, wartości i danych). Narzędziem takiej

¹¹ Konflikt dotyczył wymiany zdań w programie „Fakty po Faktach” TVN24, wyemitowanym 12 marca 2011 r., między specjalistą od energetyki jądrowej prof. Władysławem Mielczarskim i fizykiem prof. Łukaszem Turskim.

¹² Por.: M. Tabernacka, *Negocjacje i mediacje w sferze publicznej*, Warszawa 2009, s. 225.

transformacji jest demokracja deliberatywna, w ramach której z kolei stosowane są takie instrumenty, jak: negocjacje, dyskusje ustrukturyzowane i formalne, ale też te nieformalne, dążenie do kompromisów i konsensusów, mediacje, inicjowanie dyskursu publicznego i komunikacji między obywatelami a instytucjami różnych poziomów UE, zasady prawne np. solidarność czy subsydiarność, ale też nieusankcjonowana prawnie tolerancja¹³, wreszcie pewne elementy demokracji bezpośredniej, jak inicjatywa obywatelska czy system SOLVIT. Zanim jednak zbadane zostaną mechanizmy zarządzania konfliktami w Unii Europejskiej jako formie rządzenia ponadnarodowego, warto wyznaczyć kilka kategorii tych konfliktów, z uwzględnieniem ich przyczyn.

Kategorie konfliktów w Unii Europejskiej – wielopoziomowym systemie politycznym opartym na ponadnarodowym rządzeniu

Rządzenie w Unii Europejskiej odbywa się na kilku poziomach, to znaczy podmioty władzy na poziomie europejskim (instytucje UE), państw członkowskich, regionów, wreszcie lokalnym, a nawet jednostkowym (wyrazem jednostkowego wpływu na władzę jest choćby inicjatywa obywatelska i możliwość obrony swoich praw przez obywateli przed sądami krajowymi i europejskimi), mają na siebie wzajemny wpływ, są od siebie w pewnym sensie zależne, a to powoduje, iż może się między nimi pojawić konflikt¹⁴. A zatem każdy z rodzajów konfliktów ujętych w kole konfliktu Moore'a może następować między różnymi rodzajami podmiotów z różnych poziomów systemu Unii Europejskiej, a także może dotyczyć relacji różnych podmiotów z podmiotami spoza Unii Europejskiej. Poniższa tabela kategoryzuje konflikty związane z wielopoziomowym systemem politycznym UE pod kątem zarówno ich przyczyn (zgodnie z metodologią Moore'), jak i pod kątem ich stron (z różnych poziomów systemu) oraz miejsca występowania (wewnątrz UE i poza nią).

¹³ Por.: W.J. Cynarski, *Proces globalizacji. Dialog kultur czy konflikt wartości*, Rzeszów 2002, s. 155–156.

¹⁴ Morton Deutsch – jeden z najwybitniejszych badaczy konfliktów społecznych – określa wzajemną zależność od siebie stron konfliktu jako warunek *sine qua non* jego pojawienia się, a zatem każda współzależność jest konfliktem w fazie potencjalnej. Por.: M. Deutsch, *Subjective features of conflict resolution: Psychological, social and cultural influences*, [w:] R. Vayrynen (ed.), *New Directions in Conflict Theory: Conflict Resolution and Conflict Transformation*, Londyn 1991, s. 26–53.

Tabela

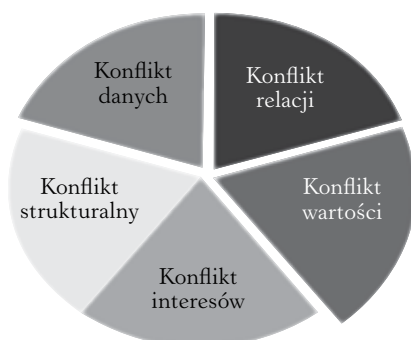
Konflikty wewnętrzne UE w ramach jednego poziomu	Konflikt relacji	Konflikt wartości	Konflikt danych	Konflikt strukturalny	Konflikt interesów
<p>- konflikt polsko-litewski, słowacko-węgierski i inne europejskie konflikty związane z mniejszościami narodowymi, np. mniejszością romską; – konflikt między państwami tzw. „starej” Unii, a państwami „nowej” Unii; – konflikt między Niemcami i Francją o największe wpływy na kształt systemu UE; konflikt między Flamiandami a Walonami w Belgii</p>	<p>- konflikt między bardziej zorientowaną katolicko Europą Wschodnią, a laicką Europą Zachodnią; – konflikty między rodzinami partii europejskich w Parlamencie Europejskim – np. socjalistów z przedstawicielami EPP-ED; - konflikt między państwami członkowskimi, dotyczący ratyfikacji Karty Praw podstawowych (niektóre kraje nie zgadzały się na jej akceptację ze względu na ochronę tradycyjnych wartości;</p>	<p>- konflikt między państwami członkowskimi w kwestii zasadności wspierania na poziomie europejskim określonej polityki, np. rolnej; - konflikt dotyczący interwencji w przemyśle, rolnictwo itp.</p>	<p>- konflikty między instytucjami mającą inicjatywę prawodawczą w UE (Komisją Europejską) a instytucjami, które mają prawo odrzucenia projektu ustawodawczego Komisji (Parlament Europejski, Rada); konflikt między legislacją a egzekutywą na poziomie krajowym w zakresie wpływu na stanowiska krajowe w instytucjach europejskich</p>	<p>- konflikt dotyczący liczby głosów poszczególnych państw UE w Radzie przy tworzeniu przepisów dotyczących Traktatu Lizbońskiego; – konflikt między państwami członkowskimi strefy EURO, dotyczący wsparcia dla Grecji; konflikt dotyczący protekcjonizmu gospodarczego między różnymi państwami UE (np. Czechami i Francją)</p>	

Konflikty wewnętrzne UE między różnymi poziomami	Konflikt relacji	Konflikt wartości	Konflikt danych	Konflikt strukturalny	Konflikt interesów
<p>- konflikt między państwami, którymi rządzą opcje eurosceptyczne i instytucjami europejskimi; - konflikt między regionami dążącymi do suwerenności (Baskonia, Szkocja, Katalonia), a państwami, do których należą; konflikt między eurosceptycznymi i nacjonalistycznie nastawionymi państwami, regionami, obywatelami a Unią</p>	<p>- konflikt między Konwentem Europejskim, a państwami członkowskimi w czasie prac nad Eurokonstytucją; - konflikt między państwami członkowskimi basenu Morza Śródziemnego o oparty na sześciu przywilejach modelu społecznym, a Unią Europejską promującą model w mniejszym stopniu oparty na przywilejach społecznych</p>	<p>- konflikty między regionami i państwami członkowskimi a instytucjami europejskimi w zakresie realizacji polityki regionalnej; - konflikt związany z dostępem i interpretacją informacji związanych z ochroną konkurencji między państwami członkowskimi (i przedsięwzięciami) a Komisją Europejską; - konflikt dotyczący podejmowania przez UE i kraje członkowskie działań na rzecz z globalnym ociepleniem; - konflikty między proekologicznymi państwami UE i UE, a państwami członkowskimi nastawionymi na rozwój gospodarczy i infrastrukturalny</p>	<p>- konflikty w ramach koordynacji polityk unijnych w państwach członkowskich, wynikające z niedostatecznego uregulowania prawnego pewnych procedur lub wpływu polityków na administrację; - konflikt kompetencyjny między Wysokim Przedstawicielem ds. Polityki Zagranicznej UE, a Prezydentą; konflikty kompetencyjne między instytucjami europejskimi a państwami członkowskimi</p>	<p>- konflikt między Europejskim Trybunałem Sprawiedliwości, broniącym interesów obywateli UE, a państwami członkowskimi, które te interesy naruszają dla zabezpieczenia własnych; - konflikty dotyczące procedur egzekwowania przez Unię zobowiązań państw członkowskich (np. w ramach Paktu Stabilności i Wzrostu)</p>	

	Konflikt relacji	Konflikt wartości	Konflikt danych	Konflikt strukturalny	Konflikt interesów
Konflikty zewnętrzne, w których Unia Europejska jest stroną	- konflikt między instytucjami europejskimi a organizacjami terrorystycznymi; – konflikt między Unią Europejską a Rosją;	- konflikt między wartościami promowanymi przez Unię Europejską (zawartymi w Kartie Praw Podstawowych) a wartościami radykalnego Islamu;	- konflikt UE-immigranci i państwa, z których przybywają Imigranci z Afryki Północnej;	- konflikt między lepiej rozwiniętą Unią Europejską, a niektórymi państwami rozwijającymi się (np. rządzonymi przez dyktatorów niechętnych Unii); – konflikt między UE, a państwami kandydującymi do członkostwa	- konflikt terytorialne między niektórymi krajami UE, a państwami spoza UE (np. kwestia cypryjska)
Konflikty zewnętrzne, w których Unia Europejska jest mediatorem	- konflikt między Gruzją a Rosją; – konflikty bałkańskie; konflikt w Zatoce Perskiej	- konflikt między kobietami i osobami o liberalnych poglądach w Islamie, a władzami krajów, z których pochodzą	- konflikt między krajami o różnych podejściach do globalnych problemów w ramach ONZ;	- sytuacje klęsk żywiołowych na świecie;	- konflikt na Wybrzeżu Kości Słoniowej
Konflikty zewnętrzne o bezpośrednim lub pośrednim znaczeniu dla Unii Europejskiej	- konflikty w niektórych państwach afrykańskich, np. konflikt Rwandański	- konflikty między radykalnymi islamistami i państwami, a tymi mniej radykalnymi, otwartymi na przyjęcie większości praw człowieka	- konflikty dotyczące koncepcji wsparcia rozwoju Afryki między Chinami a państwami afrykańskimi, w których Chińczycy inwestują	- tzw. dylemat lojalności państw członkowskich UE z Europy Środkowej i Wschodniej, odnoszący się do kwestii upatrywania przez te kraje gwaranta bezpieczeństwa w Unii oraz/ albo w NATO	- konflikt technologiczny między Chinami a Stanami Zjednoczonymi

Źródło: opracowanie własne.

Ponadnarodowy charakter rządzenia w Unii Europejskiej czyni z niej system podatny na rozliczne konflikty wynikające z wielości relacji, na jakich Unia jest oparta i poziomów, na jakich rządzenie to jest realizowane. To zaś oznacza także różnorodność przyczyn konfliktów, zachowania stron w ich ramach, przebiegu konfliktów włącznie z próbami ich rozwiązania lub wsparcia zewnętrznego takiego rozwiązania, np. przez mediatorów czy facylitatorów, poprzez negocjacje czy dyskusje. Istotą „ujarzmienia” tej różnorodności występowania sytuacji konfliktowych w UE i właściwe rozwiązywanie konfliktów, jest uczynienie z jednego z trzech trudnych do rozwiązania rodzajów konfliktów, czyli konfliktów relacji, wartości i danych, konfliktu znacznie łatwiejszego do rozwiązania, czyli konfliktu strukturalnego lub konfliktu interesów. Poniższy rysunek pokazuje rozdział koła konfliktów na część „trudniejszą” do rozwiązania (wydzielone części w górnym obszarze koła) oraz „łatwiejszą”, czyli dwa rodzaje konfliktów z dolnej części koła.

Źródło: opracowanie własne, [za:] Ch. Moore, *The Mediation Process: Practical Strategies for Resolving Conflict*, San Francisco 1996.

W dalszej części artykułu przedstawione zostaną konkretne sposoby zamiany konfliktów relacji, wartości i danych na konflikty strukturalne i interesów, głównie w ramach narzędzi typowych dla demokracji deliberatywnej, jednak już teraz warto zwrócić uwagę na fakt, iż wielopoziomowy system polityczny unii Europejskiej, podobnie, jak sieci tworzące się w ramach globalizacji, opierają się głównie na relacjach gospodarczych. Ułatwia to operowanie w ramach deliberacji językiem interesów i struktury, a utrudnia odnoszenie się do kategorii relacji, wartości czy konkretnych danych, co byłoby typowe np. dla państwa narodowego czy nawet regionu. Poniższy rozdział będzie dotyczył sposobów przekierowywania uwagi z polityki realnej, opartej na wartościach i relacjach, na

deliberatywną, opartą na dyskusjach, negocjacjach i kompromisie albo/ oraz konsensusie.

Podejście do zarządzania konfliktami w wielopoziomym systemie Unii Europejskiej

Istotą strategii podejścia do zarządzania konfliktami w Unii Europejskiej jest kwestia postrzegania konfliktu jako sytuacji zerojedynkowej albo jako sytuacji o charakterze: „wygrana-wygrana” (z ang. „win-win”). To drugie podejście cechuje demokrację deliberatywną, w której ramach zarządzanie konfliktami nie dotyczy wyłącznie „okopywania się” stron konfliktu na pozycjach, ich zdaniem, umożliwiających najbardziej skuteczną walkę o realizację własnego interesu (niezależnie od tego, czy interes ten jest zbieżny z interesem Unii Europejskiej określonym jej celami traktatowymi i niezależnie od kosztu takiej walki). Demokracja jako taka – jako system oparty na procedurach, w ramach których większość decyduje o życiu społeczeństwa, sama w sobie zakłada konflikt tych, którzy chcą zdobyć władzę, który zaostrza się, gdy władzę zdobywa tylko jedna z grup do takiej władzy dążących. Taką demokrację – o charakterze przedstawicielskim – typową dla państw narodowych, legitymizują procedury i prawo. W takiej demokracji wolę społeczeństwa reprezentują partie polityczne, przy czym kontrowersje wokół sposobu finansowania partii i ich rzeczywistej funkcji podważają niektóre aspekty ich rzetelności w odzwierciedlaniu rzeczywistej woli społeczeństwa – suwerena¹⁵. Demokracja deliberatywna w swym założeniu odnosi się do sytuacji, w której obywatele mają większy wpływ na sytuację polityczną niż tylko poprzez akt wyborczy, ponieważ otrzymują pełną informację dotyczącą powodów, dla których dana decyzja została podjęta, wyciągać na tej podstawie wnioski, a także, co już dotyczy systemu Unii Europejskiej, współdecydować o tym, który poziom w największym stopniu zabezpieczy interesy obywateli (np. może to być poziom europejski, jeśli państwo narodowe nie jest w stanie lub nie chce)¹⁶. Demokracja deliberatywna jako koncept

¹⁵ Por.: R.S. Katz, P. Mair, *Changing models of Party Organization and Party Democracy. The Emergency of the Cartel Party*, “Party Politics” 1995, vol. 1, nr 1.

¹⁶ Przykładem takiej sytuacji jest niewłaściwe wdrożenie dyrektywy na poziomie krajowym, skutkujące niemożnością skorzystania z jej przepisów przez obywateli. Jeśli dyrektywa jest dla obywateli korzystna, a jej złe wdrożenie pozbawia ich korzyści, mogą walczyć o realizację swoich interesów przed Komisją Europejską czy przed Europejskim Trybunałem Sprawiedliwości.

wdrażany w życie w Unii Europejskiej umożliwia twórcze podejście do konfliktów, jakie z UE są związane, oparte na szukaniu kompromisów, konsensusów, konstruktywnych i elastycznych rozwiązań. Efektywność takiego zarządzania konfliktami legitymizuje ich uczestników oraz ich działania¹⁷. Legitymizacja to proces, który można rozpatrywać w dwóch zasadniczych perspektywach: ustrojowej (obiektywnej) i socjologicznej (subiektywnej)¹⁸. Ta pierwsza dotyczy ujęcia legitymizacji jako procesu uprawomocnienia systemu politycznego lub jego elementów, natomiast ujęcie socjologiczne dotyczy legitymizacji jako procesu akceptacji systemu politycznego lub jego elementów przez suwerena¹⁹. I właśnie to drugie ujęcie dotyczy demokracji deliberatywnej, ponieważ w jej ramach, choć nie wszystkie działania stron różnych stosunków są ściśle określone prawem, jednak efektywne funkcjonowanie systemu, w tym efektywne zarządzanie konfliktami w jego ramach legitymizuje podmioty władzy. Ponieważ Unia Europejska jest bardzo złożonym systemem funkcjonującym w ramach wielu poziomów, tym większe znaczenie ma dla niej legitymizacja socjologiczna wobec zagubionych w gąszczu prawa UE obywateli.

Koncept demokracji deliberatywnej narodził się w latach 70. XX w. właśnie jako odpowiedź na wyzwania związane z legitymizacją systemów politycznych w ogóle, a w szczególności nowo tworzących się systemów opartych na rządzeniu ponadnarodowym²⁰. Koncept ten stał się jednym z aspektów rozważań takich teoretyków demokracji jak Juergen Habermas czy John Rawles, którzy widzieli w nim szansę na nowoczesną podstawę filozoficzną teorii systemów politycznych²¹.

¹⁷ Por.: K. Bachmann, *Konwent o przyszłości Europy Demokracja deliberatywna jako metoda legitymizacji władzy w wielopłaszczyznowym systemie politycznym*, Wrocław 2004, s. 28–103.

¹⁸ Kategoryzacja własna autorki.

¹⁹ Por.: K.A. Wojtaszczyk, *Metodologiczne problemy konceptualizacji badań nad problemami legitymizacji integracji europejskiej*, [w:] K.A. Wojtaszczyk (red.), *Legitymizacja procesów integracji europejskiej*, Warszawa 2005, s. 9–11.

²⁰ Za prekursorkę koncepcji demokracji deliberatywnej uznaje się Carol Pateman, która w 1970 roku opublikowała książkę, pt.: *Participation and Democratic Theory*. W książce autorka odwołuje się do procedur demokratycznych stosowanych jeszcze w czasach starożytnych i szuka dla nich zastosowania w XX w., by przybliżyć obywateli do władz mocno oderwanych od woli ludu i poświęcających przejrzystość i zasadność decyzji dla walki o realizację subiektywnie postrzeganych za właściwe i nie zawsze opartych na woli suwerena interesów. Por.: J. Wasilewski, *Demokracja deliberatywna: stanowiska i nadzieje*, [w:] K. Skarżyńska, U. Jakubowska, J. Wasilewski (red.), *Konflikty międzygrupowe. Przejawy, źródła i metody rozwiązywania*, Warszawa 2007, s. 313–314.

²¹ Tamże, s. 314.

Jedną z najważniejszych cech demokracji deliberatywnej, dzięki której możliwe jest efektywne rozwiązywanie konfliktów w skomplikowanym, wielopoziomym systemie politycznym Unii Europejskiej, jest leżąca u jej podstaw otwartość na refleksję nad różnymi aspektami różnorodnych interesów podmiotów systemu, komunikacja w jej ramach, dzięki której nie tylko wymieniane są informacje, ale też uzasadniane decyzje polityczne zarówno wobec innych stron określonych działań, jak i obserwatorów tych działań, w szczególności obywateli europejskich. Demokracja deliberatywna, jak pisze J. Wasilewski, tym różni się od zwykłej debaty politycznej czy komunikacji politycznej, że nie ma na celu wyłącznie „zaprezentowania” określonych programów czy polityków, czy tym bardziej ich „sprzedania” społeczeństwu, ale dotyczy autentycznego deliberowania na temat danej kwestii, wypracowania wspólnej decyzji w oparciu o różne podejścia do danej kwestii i racje różnych podmiotów, a następnie uzasadnienie danej decyzji i zakomunikowanie jej obywatelom systemu wraz z uzasadnieniem²².

Niewątpliwie najważniejszą z punktu widzenia niniejszej analizy cechą demokracji deliberatywnej jest jej podstawa – przekonanie, iż w nawet najbardziej skomplikowanym systemie, a być może tym bardziej w takim, różne podmioty z różnych poziomów uczestniczą w grze interesów, której wynik nie jest „zerojedynekowy”, a która umożliwia zadowolenie z wyniku wszystkich graczy (wspomniane tu już podejście „win-win”). Jak słusznie zauważa za Gutmannem i Thompsonem Wasilewski, w złożonych systemach politycznych same procedury (klasyczne procedury prawne i administracyjne) to za mało, by obywatele czuli się zadowoleni z funkcjonowania systemu i żeby wszystkie grupy miały świadomość, że ich interesy są realizowane (np. mniejszości)²³. Demokracja deliberatywna daje znacznie szersze spektrum narzędzi dochodzenia do wspólnego dobra, mianowicie: luźne rozmowy, negocjacje, kompromisy, deliberacje, debaty, konsensus i wiele innych, w licznych przypadkach opartych na kontakcie bezpośrednim między uczestnikami gry. Wyjątkowym w tym kontekście zjawiskiem jest komitet pojednawczy w procedurze współdecydowania w Unii Europejskiej. Jest to komitet, który ma wspomóc kompromis Rady i Parlamentu Europejskiego w najważniejszym procesie ustawodawczym w UE. Nie ograniczono się do sztywnych procedur, które akceptują lub odrzucają akt prawny, ale pomyślano w tym kontekście o możliwości kompromisu, dyskusji na temat uzasadnienia stanowisk

²² Tamże, s. 315–316.

²³ Tamże, s. 321–323.

itp. Bardzo dobry przykład zastosowania demokracji deliberatywnej w UE²⁴.

W powyższy obszar instrumentów wpisuje się koordynacja, która może mieć charakter uzgadniania stanowisk krajowych w europejskich instytucjach lub koordynowania procesu realizacji polityk europejskich na poziomie krajowym albo też może być metodą „zbliżania” do siebie standardów stosowanych w różnych państwach członkowskich w danym zakresie, stanowiąc jedną z metod europeizacji, nazywaną Otwartą Metodą Koordynacji²⁵. Wprowadzenie Otwartej Metody Koordynacji niektórzy uważają za wycofanie się z integrowania w Unii Europejskiej tych obszarów, których integracja mogłaby wzbudzić sprzeciw niektórych państw, pomimo, iż mogłyby one być zintegrowane w świetle zasady subsydiarności²⁶. Jednak należałoby ją raczej uznać za jeden ze sposobów zapobiegania konfliktom, jakie mogłyby pojawić się w związku z niechcianą daleko idącą integracją za pomocą rozporządzeń i dyrektyw.

Dorota Litwin-Lewandowska pisze w swym opracowaniu na temat kultury konfliktów społecznych o teorii konstruktywnego sporu. Jest to postępowanie, według którego strony konfliktu, niezależnie od trudności okoliczności sporu, starają się swój konflikt rozwiązać²⁷. Większość konfliktów, w które zaangażowana jest Unia Europejska, w taki sposób jest właśnie rozwiązywana. Nawet wyjątkowo trudny konflikt między Unią a Grecją, czy innymi państwami, których niewłaściwe gospodarowanie finansami publicznymi doprowadziło strefę Euro do poważnych kłopotów, ma taki charakter. Bardzo łatwo byłoby sprowadzić spór do poziomu konfliktu relacji („To wy, Grecy, oszukiwaliście UE i leżeliście na plażach zając się owocami morza, gdy Niemcy na was pracowali”), tymczasem to się nie stało, a do konfliktu stale podchodzi się, jakby był on konfliktem interesów. Unia usiłuje za wszelką cenę rozwiązać spór wiedząc, iż tylko taka strategia ma szansę na wyjście z kryzysu zachowując jedność UE, strefy Euro i wiarę we wspólną Europę.

Należy zauważyć, iż demokracja deliberatywna, choć w istocie oparta na deliberacji jako czynnika legitymizującym wielopoziomowy system polityczny Unii Europejskiej i stwarzająca dobre warunki dla efektywnego

²⁴ Por.: T. König, B. Lindberg, S. Lechner, W. Pohlmeier, *Bicameral Conflict Resolution in the European Union: An Empirical Analysis of Conciliation Committee Bargains*, B.J.Pol.S. 37, s. 281–312.

²⁵ Por.: P. Taylor, *The End of European Integration Anti-Europeanism Examined*, London, New York 2008, s. 14–15.

²⁶ Tamże, s. 14.

²⁷ Por.: D. Litwin-Lewandowska, *Zmiana kultury konfliktów...*, s. 73.

zarządzania konfliktami unijnymi, ma też wady. Jedną z najważniejszych jest mała przejrzystość różnych form deliberacji, negocjacji, poszukiwań kompromisu i konsensusu dla społeczeństwa. Stąd postulat wzmocnienia demokratyczności Unii w przedstawicielskim rozumieniu demokracji²⁸.

Jednym z czynników efektywności strategii zarządzania konfliktami w Unii Europejskiej, opartej na podejściu: „win-win”, a odwołującej się do teorii konfliktów Moore’a, jest uwzględnienie w jej ramach aspektów motywacyjnych na poziomie „mikro”, a zatem aspektów konfliktów, o jakich pisał już Max Weber²⁹. Badacz ten w przyczynach procesów makrohistorycznych radził szukać ludzkiej motywacji, postaw i wartości na poziomie mikro. Wydaje się że jednym z przejawów tego typu sposobu myślenia był wybór na Przewodniczącego Rady Europejskiej Hermana van Rompuya, który słynął w Unii i w rodzimej Belgii jako wielki zwolennik rozwiązań kompromisowych i mediator. Widać tu element przemyślanej strategii UE w zakresie łagodzenia możliwych konfliktów, które mogłyby się w jej ramach pojawić. Na przykład wybór Tony’ego Blaira mógłby w tym przypadku nie przynieść oczekiwanego rezultatu.

W konfliktach wartości, relacji i danych, zasadniczą rolę odgrywa umiejętność wyszukania w nich poprzez dyskusje i deliberacje cech konfliktów strukturalnego i interesów. W ten sposób, zamiast koncentrować się na przerzucaniu się już eksploatowanymi argumentami dotyczącymi wartości, wydarzeń historycznych i danych pieczołowicie zbieranych i interpretowanych na potwierdzenie własnej tezy, strony konfliktów wewnętrznych oraz zewnętrznych Unii Europejskiej, starają się poszukiwać rozwiązań konkretnych interesów i rozumieją lepiej swoje położenie w określonej sytuacji niż koncentrując się wyłącznie na bronionych wartościach i uprzedzeniach. Przykładem może być tu konflikt między tzw. „starymi” krajami członkowskimi Unii i państwami, które weszły do UE, kiedy to w debacie na temat rozszerzenia Unii pojawiały się z obu stron argumenty o „moralnym obowiązku” rozszerzenia UE mimo iż przyłączenie tak wielu biednych państw mogło wywoływać strach w państwach Europy Zachodniej. Podobnie bano się konserwatywnych, ale niepozbowionych wpływu wartości podzielanych przez państwa Europy Środkowej i Wschodniej przystępujące do UE, a same te kraje, z drugiej strony, obawiały się zbyt silnego wpływu wartości zachodnich, na które

²⁸ Por.: Y. Devuyst, *The European Union’s institutional balance after the Treaty of Lisbon: ‘community method’ and ‘democratic deficit’ reassessed*, „Georgetown Journal of International Law” 2008, vol. 39, issue 2, s. 247–326.

²⁹ Por.: D. Litwin-Lewandowska, *Zmiana kultury konfliktów społecznych*, Teka Kom. Politol. i Stos. Międzynar. – OL PAN, 2009, 4, 65.

ich społeczeństwa mogły nie być przygotowane, i zwyczajnie utraty tożsamości kulturowej. Tymczasem negocjacje i koncentrowanie się raczej na dyskursie dotyczącym konkretnych interesów sprawiły, iż rozszerzenie było i jest postrzegane jako korzystne przez obie strony³⁰.

W swej pracy na temat przewycięzania konfliktów społecznych, jeden z teoretyków tego zagadnienia – Janusz Sztumski – zauważył, iż warunkiem skutecznego przewycięzania konfliktów jest szybkie ich dostrzeganie ich przez zainteresowanych, gdy są jeszcze we wczesnym stadium rozwoju. Zależy to od dobrze funkcjonującego systemu komunikowania się różnych podmiotów systemu politycznego, który jest tym lepiej działający im mniejszy odstęp od podmiotów systemu i im mniejsza ich hierarchiczność. Stosunkowo niski stopień hierarchiczności wielopoziomowego systemu Unii Europejskiej oraz częste kontakty między sobą różnych podmiotów systemu czynią z niej dobre środowisko dla efektywnego zarządzania konfliktami. Ponadto, właściwe postrzeganie określonych konfliktów, czyli ich diagnozowanie jako jeden z pięciu rodzajów konfliktów w świetle teorii Moore’a, a także właściwa ocena ich intensywności i stopnia eskalacji znacząco wspierają rozwiązanie konfliktów. Unia Europejska jako system składający się z licznych podmiotów władzy, doświadczonych w konfliktach na różnych poziomach, a także funkcjonujących w pewnym określonym obszarze proceduralnym i prawnym, mają wystarczające narzędzia, by konflikty właściwie rozpoznawać zarówno pod kątem genezy, jak i przedmiotu. Co ważne, liczne powiązania międzynarodowe Unii Europejskiej, poszczególnych państw członkowskich, a nawet regionów, ułatwiają zarządzanie nawet konfliktami międzynarodowymi, które mogą mieć znaczenie dla Unii, na przykład poprzez wsparcie systemu handlu międzynarodowego (tzw. Proces Kimberley) czy poprzez wsparcie gospodarcze dla obszarów, które mogłyby stać się zarzewiem konfliktów (Bośnia i Hercegowina, Kosowo), aby gospodarczo „ujarżmić” państwa, między którymi lub w których może wybuchnąć konflikt³¹. Jest to ewidentny przykład transformowania konfliktów relacji, wartości i danych na konflikt interesów.

W tym miejscu należy zauważyć, iż w artykule większy nacisk jest kładziony na kwestię pokazania narzędzi i strategii zarządzania konfliktami przez UE jako system oparty na rządzeniu ponadnarodowym, stąd najbar-

³⁰ Por.: *Kultura, Polacy w Unii Europejskiej*, Publikacja Fundacji im. Stefana Batorego, Warszawa 2003, por. także: V. Martinez-Reyes, *Reguły gry czyli o negocjacjach akcesyjnych i łączeniu się Europy*, Warszawa 2000, s. 169–179.

³¹ Zob.: *Rola UE w zapobieganiu konfliktom*, Posiedzenie parlamentarne Przyszłość Europy: od refleksji do działania 4–5 grudnia 2006 r., Bruksela, Informacje podstawowe, s. 3.

dziej tradycyjne formy zarządzania konfliktami w UE, charakterystyczne dla systemów politycznych państw narodowych, a wykorzystywane przez UE, jak akty prawne, strategie (np.: Program UE na rzecz zapobiegania gwałtownym konfliktom) nie będą tu dogłębnie analizowane.

Zarządzanie konfliktami w Unii, jako systemie opartym o rządzeniu ponadnarodowym – zakończenie

W dotychczasowych rozważaniach niniejszego artykułu nacisk został położony na kwestię przyczyn konfliktów pojawiających się w wielopoziomym systemie politycznym Unii Europejskiej, na rodzaje konfliktów oraz na sposoby ich rozwiązywania w ramach demokracji deliberatywnej. Właśnie demokracja deliberatywna tworzy bardzo dobre warunki dla efektywnego rozwiązywania konfliktów wewnątrz UE i poza nią, ale w które jest w jakiś sposób zaangażowana, a jednocześnie legitymizuje wielopoziomowy system polityczny Unii. Zbyt mało miejsca, jak dotąd, poświęcono na wskazanie ponadnarodowego, często zwanego sieciowym, charakteru rządzenia w Unii Europejskiej i jego konsekwencji dla zarządzania konfliktami w Unii i dla demokracji deliberatywnej. Poniższa, krótka analiza, uzupełni ten brak.

Ponadnarodowe rządzenie charakteryzuje się, m.in.: wielością ośrodków decyzyjnych, z których przynajmniej część nie pozostaje w hierarchicznych relacjach, otwartą i płynną strukturą, podmiotami rządzenia o charakterze raczej administracyjnym niż politycznym, wpływem różnych grup (aktorów zbiorowych) na decyzje polityczne, kontrolą i koordynacją różnych działań o charakterze politycznym, te zaś są możliwe dzięki negocjacom, konstruktywnej współpracy, kompromisu i poszukiwania konsensusu³². Unia Europejska charakteryzuje się wszystkimi powyższymi cechami, a zatem można o niej śmiało mówić, jako o systemie opartym na wielopoziomym rządzeniu. Kiedy weźmiemy pod uwagę konflikty, jakie Unii udało się rozwiązać właśnie dzięki zastosowaniu powyższych metod, na przykład konflikty związane z członkostwem nowych państw w UE, z tzw. „eurosklerozą” państw członkowskich w latach osiemdziesiątych, z planami Eurokonstytucji, z kryzysem gospodarczym w strefie Euro, z kryzysami między różnymi państwami członkowskimi, widzimy

³² Zob.: A. Rothert, *Wielopoziomowość władzy...*, s. 102, [za:] A. Benz, Y. Papadopoulos, *Governance and Democracy*, [w:] A. Benz, Y. Papadopoulos (ed.), *Governance and Democracy*, London, New York 2007, s. 2–3.

wyraźnie, że zastosowanie radykalnych narzędzi niewynikających z funkcjonowaniem w UE demokracji deliberatywnej nie przyniosłoby takich rezultatów. Bo czy na przykład surowe sankcje wobec Francji za „politykę pustego krzesła” lepiej rozwiązałyby ówczesny konflikt niż „kompromis luksemburski”? A czy pozostawienie Grecji samej sobie i obserwowanie, co się może w związku z jej bankructwem wydarzyć, wzmocniłoby Unię Europejską i samą strefę, a rozwiązało kwestię problemów finansowych państw całej strefy? A czy brak możliwości debaty na temat karykatur Mahometa opublikowanych w jednym z państw członkowskich Unii Europejskiej i prosty zakaz ich publikacji, byłby lepszym rozwiązaniem niż dyskusje wewnątrz UE na różnych poziomach i w ramach różnych instytucji? Myślę, że możliwe odpowiedzi na te pytania dają wyraźną odpowiedź, iż strategia Unii Europejskiej jako wielopoziomowego systemu opartego na rządzeniu ponadnarodowym, związana ze stosowaniem narzędzi demokracji deliberatywnej, jest właściwa. Co ważne, jej elementy aplikują także różne fora międzynarodowe, które zajmują się zapobieganiu konfliktom międzynarodowym lub ich rozwiązywaniu, np. ONZ, OBWE itp.

Artykuł nie wyczerpuje tematyki związanej z podejściem Unii Europejskiej do kwestii zarządzania konfliktami w jej ramach, jednak stanowi z pewnością jeden z głosów w debacie dotyczącej tego, jak UE powinna sobie radzić w trudnych i zagrażających konfliktem sytuacjach, których obecnie, w dobie ogólnoswiatowego kryzysu, pojawia się niemało.

STRESZCZENIE

Celem artykułu jest dokonanie analizy etiologicznej konfliktów w Unii Europejskiej jako konfliktów występujących w związku z ponadnarodowym rządzeniem, a następnie analiza i ocena strategii zarządzania nimi w wielopoziomowym systemie politycznym Unii Europejskiej. Jednym z najważniejszych aspektów efektywnego zarządzania konfliktami w Unii Europejskiej jest demokracja deliberatywna, a w jej ramach dyskusje, kompromisy i konsensusy na wielu poziomach systemu Unii. W artykule zostaną uwzględnione zarówno konflikty w ramach Unii Europejskiej (w ramach jednego poziomu lub między instytucjami różnych poziomów jej systemu), jak i konflikty, w które Unia jest bezpośrednio lub pośrednio zaangażowana.

Renata Mieñkowska-Norkiene

**CONFLICTS IN TRANSNATIONAL GOVERNANCE – CASE STUDY:
EUROPEAN UNION**

The article combines socio-psychological approach to conflict etiology (so-called circle of conflict of Christopher Moore) with political analysis of the European Union's conflicts. Its purpose is analysis of main approaches of the EU as a transnational governance system towards conflict resolution and then evaluation of conflict-management strategies in the European Union. The article categorizes conflicts in the EU and highlights the need to search for effective means of their resolution within the EU multi-level political system with special emphasis put on deliberative democracy as proper environment for managing conflicts within the EU and outside its system, however, with the EU direct or indirect participation.

KEY WORDS: *political conflicts, transnational governance, circle of conflict of Christopher Moore, Europeanization, multi-level governance of the European Union*